کیهان

دکتر مصدق در دادگاه نظامی

جلسات مخفی برای انقراض سلطنت قاجاریه

نوشته: هدایت‌الله متین‌دفتری

زندگی و مبارزات دکتر مصدق ۷

«ا.سعفای بشر اندوه‌ام پرسیاسرد را سیه بحسوبرم بسد و چون مصا بی این پیش‌آمد را مقدمه اسفار دیگباوری مطلق میدانست از قبول وزارت در کابینه وی امتناع کرد و چون استحباب در جریان سود از طرفهای تیهر ن سمجامدگی دوره پنجم مجلس شورا ملغی انحلاب شد.

قبل از ورود بوقایع پارلمانی دوره پنجم و ششم مجلس بی‌مناسبت نیست که ذکری از کارها و خدمات علمی مصدق و کتب و رسالاتی که قبل از ورود به پارلمان در دوران تحصیل در اروپا و پس از آن بهنگام عمل در ایران علاوه بر آنچه که قبلاً ذکر شده بوشته است بپردازیم.

۱- مدارک حقوق اسلامی و وصیت در مذهب شیعه که بعنوان ثبر د کتری وی در سال ۱۹۱۴ میلادی در پاریس منتشر شد و بعدها ترجمه مستعرضی از آن بفارسی در تهران پراکنده گردید.

۲- مسؤولیت دولت برای اعمال خلاف قانونی که از مستخدمین دولتی در موقع انجام وظائفشان صادر میشود و قاعده عدم تسلیم مقصرین سیاسی (دورساله که برلن فرانسه در پاریس سال ۱۹۱۳ میلادی منتشر شده است).

۳- حقوق پارلمانی در ایران و اروپا (۲۰ بهمن ۱۳۰۲)

۴- اصول و قواعد و قوانین مالیه در ممالک خارجه (پاریس ۱۹۱۱ میلادی).

بمنظور تبویر و تجهیز افکار در جهت دفاع و حفاظت از قانون اساسی و حقوق سیاسی و اقتصادی ملت ایران وسط و توسعه امور مالی و اقتصادی کشور مستعمل مصدق در مجلس شورای ملی بخصوص در زمینه‌های حقوقی علاقمند بود وبهمین جهت بلا انتساق تدریس در مدرسه سیاسی (شروع سمود ومبادرت به نوشتن کتب ورسالاتی کرد. خطوط پارلمانی را طوری نهیه میکرد که برای نسلهای آینده آموزنده باشد، بطوریکه مجموعه سخنرانی‌های وی تاریخ زنده وآموزنده‌ای است از تلاشهای مردم ایران برای آزادی وهرهائی از قید استعمار، تحلیل وبررسی صحیح ودقیق آن، سرمشق وراهگشای آزندهای برای سیاهی مبارز و آزادیخواهان جوان این سرزمین خواهد بود. در این سخنرانی‌ها عمده مسائل سیاسی واقتصادی واجتماعی ایران بطور دقیق بررسی وبراساس آمار وارقام وجوانب علمی وتاریخی بصور مختلف شکافته شده است: این بیانات اکثراً باشکال مختلف در گذشته جسته‌آوری ومنتشر شده است. صورت این مجموعه‌های گرانبها که استخفاده در حال حاضر بسیار جالب میباشد بقرار ذیل است: ۱) دکتر مصدق وخطوطهای تاریخی او در دوره پنجم وششم تقنینیه گرد آورده حسین مکی که در تهران سال ۱۳۲۴ توسط انتشارات محمدعلی علمی منتشر شد.

۲) سیاست موازنه منفی در مجلس چهاردهم- نگارش حسین کی‌استوان مدیر روزنامه مطهر که در تهران، حذ اول ۱۳۲۷، حلد دوم ۱۳۲۹ توسط انتشارات روزنامه مطهر پراکنده گردید.

۳) خطوطها ومکتوبات دکتر مصدق در دوره پنجم وششم وشانزدهم مجلس ودر دوران محتوسری وهمگام تلاش برای تشکیل جبهه ملی سوم که فعلاً از سال ۱۳۴۶ تاکنون در همت محلد دوسه توط انتشارات مصدق در پاریس بعارسی منتشر شده است.

۴) مکن کامل لوایح دفاعیه‌ی وی در دادگاه نظامی پس از ۲۸ مرداد واعترافات او بدیوانکلتور بصورت چهار رساله در ۱۳۳۳ بعنوان صمیمه روزنامه راه مصدق در تهران منتشر شد.

۵) مجله رشتکثر وروزنامه صرصر نیز حریان محاکمات را بصورت کتاب در همان سال انتشار دادند. او به نشر علم وداش در طول حیات خود کمکهای مادی ومعنوی کرد. کتابها ونشریات خود را بطور رایگان در دسترس مردم قرار میداد واز محل حقوق خود در مجلس ششم مبادرت به انتشار وپخش رایگان کتاب تمدن قدیم تألیف فوستل دوکولا نژ فرانسوی که توسط استاد نصرالله فلسفی ترجمه شده است نمود (سالنامه پارس- ۱۳۱۰- صفحه ۱۴۲). کتابخانه شخصی خود را به دانشکده حقوق هدیه کرد وحقوق خود را در دوره چهاردهم مجلس برای خرید کتاب به آن دانشکده داد و برای کتابهای خود غرفه خاصی نحوابست.

دکتر مصدق از بدو زندگی سیاسی همیشه یک خط مشی معین را تعقیب مسود که بعدها در مجلس چهاردهم خود او آنرا بدین مضمون شرح داده است:

«... من ملموریت موکلین خود را قبول نکردم و باین معنی که با نگذاشتن هیچ امضاء یک مبارزه مقدس و آن برای حل یک مشکل مسود عالی است در سیاست داخلی، برای اصل سرفروخت و آزادی و در سیاست خارجی تلمیذ از سیاست مبارزه منفی. این هدف من بوده و هست و خواهد بود و تا بتوانم برای رسیدن باین محاهدت خواهم کرد.»

خلوی بردگی وی نشان مبدهد که یکدم از این مبارزه مقدس بازنایستاده است. در دوره پنجم مجلس شورا ملغی بطور کلی که موضوع طرح ماده واحده‌ای برای تغییر سلطنت بطور غیرمنتظره بانفتقه تلقی شده و تصور میشد بود دنبحداش تعطیل مشروطیت و استقرار کامل دیکتاتوری و استبداد خواهد شد.

قبل از جلسه مجلس بعی صبح روز نهم آبان ۱۳۰۴ حصری شمس منوفی‌الممالک مصدق را در جریان امور و وقایع شب قبل فرارداد بدین مضمون که در منزل سردار سپه ماده واحده‌ای تهیه شده و تصور تلش و زمینه‌سازان را برای امضاء باجیا بردهاند و امضاء کرده کد.

«... دیشب هم در منزل آقای موتمن‌الملک بودم و با آقای موتمن‌الملک و مشیرالدوله در این باب مشورت کردیم که آیا با این وضع امروز مسجلس بروبم یا نه؟ اکثریان حاضر نداشتند که امروز در مجلس حاضر شویم من چون در این مسئله تردید دارم خواستم در این مورد با جنابعالی مشورت کنم که آیا بحلس بروم یا نه؟»

دکتر مصدق در جواب میگوید:

«به توجیحی و سرباز سالها حواجب میدهند که یک روز بکار بیایند و از ممالکتش دفاع کند. بوکیل هم دوسال مواجب میدهند برای اینکه یک روز بکار مملکت بخورد و از قانون اساسی دفاع کند اگر ما امروز بمجلس نرویم بوظیفه نمایندگی خود رفتار نکرده‌ایم.»

بدینسان مسئولیتی را قائع کرد و برای دفاع از آزادی و قانون اساسی بمجلس کشاند (برای ملاحظه مشروح وقایع و مذاکرات مجلس مراجعه شود به وتاریخ بیست سالهم حلد سوم صفحه ۴۱۵ تا ۴۷۶ نگارش حسین مکی) باید خاطر نشان ساخت که رسمیه مبارزی لازم برای جلسه نهم آبان از جلسه روز هفتم آبان در مجلس بطور قاطع و سابر ماده شروع شده بود. محرکان این برنامه سیاست ارعاب و تطمیع و تبدیر را پیش گرفته بودند. بدین شرح که اولاً بوکالتی اعضاء کننده وماده واحده اطمینان دادند که در دوره آینده هم انتخاب خواهند شد. (و غیر از سلیمان میرزا اسکندری که بااراد بودن انتخابات در تهران مورد تأیید مردم و افکار عمومی قرار نگرفت همگی در دوره ششم مجدداً بمجلس رفتند). و ثانیاً کسانی که با وعده وعید مالی در دوره بعد هم حاضر باضماء طرح ماده واحده پیشنهادی بودند برائو اقدام درجهت تزور ملکالشعرای بهار درجلسه هفتم آبان که مخالف صحبت کرده بود و بجای وی واعظ قزوینی مدیر روزنامه نصیحت انتشاءاً بقتل رسید، کاملاً مرعوب شدند و حرأت امتناع از امضاء نمودند. مجریان طرح تصمیم داشتند که حتی‌الامکان عامه مردم را بعد از تصویب ماده واحده از جریان امور باخبر نشوند و ماجرای مخالفتهای بهار درجلسه هفتم آبان که مخالف صحبت کرده بود و بجای وی واعظ قزوینی مدیر روزنامه نصیحت انتشاءاً بقتل رسید، کاملاً مرعوب شدند و حرأت امتناع از امضاء نن